

Божкова В.В.

*д.е.н., професор,
професор кафедри бізнес-економіки та адміністрування,
Сумський державний університет імені А.С.Макаренка
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1557-3819>*

Bozhkova Viktoriya

Sumy State Pedagogical University named after A.S. Makarenko

Штыка Ю.М.

*к.пед.н., кафедра бізнес-економіки та адміністрування,
Сумський державний університет імені А.С.Макаренка
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6187-2860>*

Shtyka Yurii

Sumy State Pedagogical University named after A.S. Makarenko

Мирошніченко С.П.

*аспірант кафедри бізнес-економіки та адміністрування,
Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка
ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-1030-5215>*

Miroshnichenko Serhii

Sumy State Pedagogical University named after A.S. Makarenko

РИЗИКОСТІЙКІСТЬ ЯК ПЕРЕДУМОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТІЙКОГО РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ НА ІННОВАЦІЙНІЙ ОСНОВІ

RISK RESISTANCE AS A PREREQUISITE FOR ENSURING THE SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF INDUSTRIAL ENTERPRISES ON THE BASIS OF INNOVATION

Анотація. Стійкий розвиток промислових підприємств передбачає загальні можливості їх ефективного рівноважного безперервного функціонування, що не можливе без урахування та мінімізації впливу різних видів ризиків, тобто управління ризикостійкістю. Метою статті є удосконалення визначення поняття ризикостійкості промислових підприємств як передумови забезпечення їх стійкого розвитку на інноваційній основі. Методи дослідження: порівняльний аналіз, компаративно-декомпозиційний аналіз, узагальнення, систематизація. Враховуючи відсутність одностайної думки серед науковців щодо визначення поняття ризикостійкості підприємств, авторами проведемо порівняльний та компаративно-декомпозиційний аналіз цієї дефініції. Під ризикостійкістю запропоновано розуміти здатність потенціалу промислового підприємства забезпечувати стійкий розвиток і досягнення запланованих показників діяльності на основі протистояння ризикам за всіма видами організаційно-виробничо-збутової (у т.ч. інноваційної) діяльності. Таке розуміння ризикостій-

кості промислових підприємств дозволяє формувати/вдосконалювати їх управлінську систему з урахуванням сучасних вимог до організаційних трансформацій суб'єктів підприємництва та забезпечувати стійкий розвиток на інноваційній основі.

Ключові слова: ризикостійкість підприємства, стійкий розвиток, інновації, ефективність діяльності, управління, промислове підприємство.

Постановка проблеми. Зростаючий рівень конкуренції на національному і світових ринках змушує вітчизняні промислові підприємства до удосконалення власних організаційно-виробничо-збутових бізнес-процесів, впровадження інновацій, пошуку нових підходів для забезпечення стійкого розвитку. Стійкість розвитку промислових підприємств визначається їх ресурсним потенціалом, спроможністю до нейтралізації негативних проявів зовнішнього оточення, упровадженням інноваційних перетворень. Одним з важливих аспектів такої діяль-

ності є ризикозахищеність підприємства, яку науковці визначають як ефективність управління ризиками.

Стійкий розвиток підприємства передбачає загальні можливості його ефективного рівноважного безперервного функціонування, що не можливе без урахування та мінімізації впливу різних видів ризиків. З іншого боку, будь-які інновації апіорі прямопропорційно пов'язані з ризиками (чим більший прибуток від інновації, тим вищий рівень ризиків, які їй притаманні). Отже, дослідження ризикостійкості підприємства є актуальним практично-орієнтованим завданням.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематику ризикостійкості вітчизняних підприємств взагалі висвітлено у працях Башинської І.О. – як критерія безпекоорієнтованого управління промисловим підприємством [1], Карпунцова М.В. – як здатності підтримувати рівноважний стан [2], Кравченко О.С. [3], Кулакової С.Ю. і Касмініної К.О. [4] – як передумови ефективного розвитку, Артишук І.В. [5], Миколайчук І.П. [6] Степанової А.А. [7], Стецюк П.А. і Гудзь О.Є. [8] – як складової управління ризикозахищеністю підприємства, та інших. Дослідженню питань ризикостійкості при управлінні інноваційним розвитком підприємств присвячено роботи Захаркіна О.О. [9], Логвінової О.П. [10], Мерінової С.В. і Матошина В.С. [11] та інших. Засанська Е.В. і Ткачук Ю.Г. систематизували фактори ризикостійкості підприємств [12].

Але, з огляду на актуальність даної проблематики, її важливу теоретичну і практичну значущість та недостатність наукового опрацювання дослідження ризикостійкості як основи забезпечення стійкого розвитку промислових підприємств на інноваційній основі потребує подальших наукових розвідок.

Формулювання цілей статті. Метою статті є удосконалення визначення поняття ризикостійкості промислових підприємств як передумови забезпечення їх стійкого розвитку на інноваційній основі. Для реалізації поставленої мети сформульовано комплекс наступних завдань:

- дослідити визначення ризикостійкості підприємств, сформульовані вітчизняними науковцями;
- уточнити визначення ризикостійкості промислових підприємств в контексті їх стійкого розвитку на інноваційній основі.

Методи дослідження: порівняльний аналіз, компаративно-декомпозиційний аналіз, узагальнення, систематизація.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасній ризикології існує кілька підходів до визначення ризику (як можливість, як результат

тощо). Ми під ризиком розуміємо можливість відхилення від запланованого результату і, відтак, ризикостійкість розглядаємо в контексті можливостей підприємств забезпечувати заплановані показники на основі урахування впливу всіх чинників ризиків.

Враховуючи відсутність одностайної думки серед науковців щодо визначення поняття ризикостійкості підприємств, проведемо порівняльний та компаративно-декомпозиційний аналіз цієї дефініції (табл. 1).

Так, Миколайчук І.П. розглядає ризикостійкість підприємства у контексті його ризикозахищеності, тобто ефективності управління ризиками [6]. Отже, характеризує ризикостійкість як управлінські дії.

Кулакова С.Ю. і Касмініна К.О. ризикостійкість підприємства розглядають як одну зі складових його загальної стійкості наряду із фінансовою, соціальною, технологічною стійкістю і виокремлюють декілька її різновидів: фінансову стійкість, статичну економічну стійкість, динамічну економічну стійкість та стійкий (сталий) розвиток підприємства [4].

Захаркін О.О. також ризикостійкість характеризує комплексно і відзначає, що показник ризикостійкості є більш інформативним, розраховується з урахуванням фактичної економічної ситуації на підприємстві, відображає дискретну динаміку економічних процесів [9].

Карпунцов М.В. характеризує ризикостійкість підприємства через його здатність підтримувати рівноважний стан у відповідь на різні ризики. Він відзначає, що ризикостійкість є системною характеристикою, яка кількісно визначає його найбільш важливі внутрішні та зовнішні взаємодії в ієрархічній системі та можливості функціонування і розвитку в умовах нечіткого середовища [2].

Башинська І.О. ризикостійкість підприємства розглядає у широкому розумінні як складну динамічну систему, що формується під впливом управлінських рішень як ззовні, у контексті діючої політики державного економічного регулювання, так і під внутрішнім впливом, який базується на прийнятій системі планування й управління. Але, з іншого боку Башинська І.О. визначає ризикостійкість підприємства як критерій безпекоорієнтованості управлінської системи підприємства, індикатор (показник) здатності підприємства витримувати тиск імовірних ризиків різної природи (фінансових, оперативних, стратегічних), тобто у вузькому розумінні [1].

Мерінова С.В. і Матошин В.С., як і Башинська І.О., аналізують ризикостійкість підприєм-

ства з оціночних позицій і визначають дві групи параметрів, що впливають на ризикостійкість [11]:

1) інноваційний потенціал (виражається показниками забезпеченості підприємства основними видами ресурсів), та ризику (вразливість до внутрішніх змін та загроз зовнішнього середовища);

2) можливість формування різних наборів факторів внутрішнього і зовнішнього середовища для різних видів ресурсів, що підвищує точність проведення оцінювання.

Отже, науковці визначають ризикостійкість підприємств у широкому розумінні як: «здатність протистояти ризикам» (у переважній більшості визначень), «можливість протистояння ризикам» (ця характеристика також часто відзначається), а також, «можливість локалізації негативних наслідків», «характер реагування», «умова для функціонування» (у окремих визначеннях) і у вузькому розумінні як: «індикатор» (часто), «критерій безпекоорієнтованості» тощо. Але, у проаналізованих визначеннях не зазначено, що саме дозволяє підприємствами бути ризикостійкими.

Відтак, сформулюємо власну позицію і зазначимо, що під ризикостійкістю промислових підприємств ми розуміємо здатність потенці-

алу промислового підприємства забезпечувати стійкий розвиток і досягнення запланованих показників діяльності на основі протистояння ризикам за всіма видами організаційно-виробничо-збутової (у т.ч. інноваційної) діяльності. Таке розуміння ризикостійкості промислових підприємств дозволяє конкретизувати основу забезпечення ризикостійкості (потенціал) та формувати/вдосконалювати їх управлінську систему з урахуванням сучасних вимог до організаційних трансформацій суб'єктів підприємництва та забезпечувати стійкий розвиток на інноваційній основі.

Висновки. Таким чином за результатами проведеного дослідження відзначимо, що ризикостійкість промислових підприємств є інтегральним поняттям під яким авторами запропоновано розуміти здатність потенціалу промислового підприємства забезпечувати стійкий розвиток і досягнення запланованих показників діяльності на основі протистояння ризикам за всіма видами організаційно-виробничо-збутової (у т.ч. інноваційної) діяльності.

У подальшому результати даного дослідження можуть бути використані при удосконаленні механізму управління ризиками на вітчизняних промислових підприємствах.

Таблиця 1

Визначення поняття «ризикостійкість підприємств»

Автор, джерело	Визначення	Ключова ознака визначення
Захаркін О.О. [9]	Ризикостійкість підприємства є однією зі складових його загальної стійкості на ряду із фінансовою, соціальною, технологічною стійкістю, що характеризує здатність суб'єкта господарювання протистояти ризикам	Здатність протистояти ризикам
Кулакова С.Ю., Касмініна К.О. [4]	Ризикостійкість підприємства – здатність суб'єкта господарювання протистояти ризикам	
Логвінова О.П. [10]	Ризикостійкість підприємства – здатність інноваційного потенціалу підприємства протистояти ризику в інноваційній діяльності	
Карпунцов М.В. [2]	Ризикостійкість підприємства – інтегральна характеристика підприємства як відкритої соціально-економічної системи, яка характеризує загальні можливості ефективного рівноважного безперебійного функціонування організації, протистояння ризикам, незважаючи на їх негативний вплив	Можливості протистояння ризикам
Башинська І.О. [1]	Ризикостійкість підприємства – передбачає набуття системою управління реальних можливостей локалізації негативних наслідків факторів ризику, що досягається випереджаючим управлінським впливом, за рахунок передбачених резервів	Можливості локалізації негативних наслідків
Миколайчук І.П. [6]	Ризикостійкість – сукупність властивостей системи, що визначають характер реагування на зміни рівня ризиків, зокрема ризиків кризової ситуації, що виникла	Характер реагування на ризику
Кравченко О.С. [3]	Ризикостійкість, з одного боку, створює умови для цілеспрямованого функціонування та розвитку, впливаючи на інтегральні результати діяльності, з іншого – визначається комплексом взаємодій підприємства з системами вищого рівня, внутрішніми та зовнішніми факторами, які в умовах кризи можуть стати факторами ризику	Умова для цілеспрямованого функціонування

Література:

1. Башинська І.О. Ризикостійкість як критерій безпекоорієнтованого управління промисловим підприємством. *Бізнес Інформ*. 2019. № 11. С. 330–336.
2. Карпунцов М.В. Ризикостійкість підприємства. *Актуальні проблеми економіки*. 2008. № 3. С. 71–76.
3. Кравченко О.С. Ризикостійкість як передумова ефективного розвитку підприємства: індикатори визначення та методика діагностики. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&Z21ID=&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/vdnuete_2013_4_11.pdf
4. Кулакова С.Ю., Касмініна К.О. Ризикостійкість підприємства як передумова його розвитку: сутність та індикатори визначення. *Агросвіт*. 2017. № 12. С. 42–47. URL: http://www.agrosvit.info/pdf/12_2017/8.pdf
5. Артищук І.В. Управління ризикозахищеністю торговельного підприємства. *Збірник наукових праць Національного лісотехнічного університету України*. 2011. Вип. 21.5. С. 153–159.
6. Миколайчук І.П. Формування організаційно-економічного механізму управління ризикозахищеністю підприємства. URL: <https://acadrev.duan.edu.ua/images/PDF/2018/2/5.pdf>
7. Степанова А.А. Ризикозахищеність підприємства в сучасних умовах господарювання. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі*. 2011. № 5 (50). С. 195–199.
8. Стецюк П.А., Гудзь О.С. Концептуальні основи управління ризикозахищеністю підприємства. *Економіка АПК*. 2014. № 11. С. 61–68.
9. Захаркін О. О. Оцінка ризикостійкості підприємства при управлінні його інноваційним розвитком. *Економічний протіп*. 2015. № 98. С. 165–176.
10. Логвінова О.П. Оцінка ризику в інноваційній діяльності на основі критерію ризикостійкості інноваційного потенціалу підприємства. *Вісник Східноукраїнського державного університету ім. В. Даля*. 2011. № 10. URL: <http://www.urau.donetsk.ua/~masters/2012/iem/pankova/library/logvinova.pdf>
11. Мерінова С.В., Матосин В.С. Оптимізація управління інноваційною діяльністю підприємства. URL: <https://www.ukrlogos.in.ua/10.11232-2663-4139.15.15.html>
12. Засанська Е.В., Ткачук Ю.Г. Класифікація факторів ризикостійкості підприємства. *Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. Серія : Економіка*. 2010. Вип. 1 (49). С. 50–57.
2. Karpuntsov M.V. (2008). Ryzykostiikist pidpriyemstva. *Aktualni problemy ekonomiky*, no. 3, pp. 71–76. (in Ukrainian)
3. Kravchenko O.S. (2013). Ryzykostiikist yak peredumova efektyvnoho rozvytku pidpriyemstva: indykatory vyznachennia ta metodyka diahnozyky. Available at: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&Z21ID=&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/vdnuete_2013_4_11.pdf (in Ukrainian)
4. Kulakova C.Yu. and Kasminina K.O. (2017). Ryzykostiikist pidpriyemstva yak peredumova yoho rozvytku: sutnist ta indykatory vyznachennia. *Ahrosvit*, no. 12, pp. 42–47. Available at: http://www.agrosvit.info/pdf/12_2017/8.pdf (in Ukrainian)
5. Artyshhuk I.V. (2011). Upravlinnja ryzykozahyshhenistju torgovelnogo pidpriyemstva [Managing the risk-taker of a trading company]. *Zbirnyk Naukovykh Prac Nacionalnogo Lisotekhnichnogo Universytetu Ukrainy* [Collection of scientific works of the National Forestry University of Ukraine]. Lviv, vol. 5(21), pp. 153–159. (in Ukrainian)
6. Mykolaichuk I.P. (2018). Formuvannia orhanizatsiino-ekonomichnogo mekhanizmu upravlinnia ryzykozahyshchenistju pidpriyemstva. Available at: <https://acadrev.duan.edu.ua/images/PDF/2018/2/5.pdf> (in Ukrainian)
7. Stepanova A.A. (2011). Ryzykozakhyschenist' pidpriyemstva v suchasnykh umovakh hospodariuvannia [Risk-protection of the enterprise in modern economic conditions]. *Naukovyy visnyk Poltavs'koho universytetu ekonomiky i torhivli* [Scientific herald of the Poltava University of Economics and Trade], no. 5(50), pp. 195–199. (in Ukrainian)
8. Stetsiuk P.A., Hudz' O.Ye. (2014). Kontseptual'ni osnovy upravlinnistiu pidpriyemstva [Conceptual bases of enterprise risk management]. *Ekonomika APK*, no. 11, pp. 61–68. (in Ukrainian)
9. Zakharkin O.O. (2015). Otsinka ryzykostiikosti pidpriyemstva pry upravlinni yoho innovatsiynym rozvytkom. *Ekonomichnyi protir*, no. 98, pp. 165–176. (in Ukrainian)
10. Lohvinova O.P. (2011). Otsinka ryzyku v innovatsiini diialnosti na osnovi kryteriiu ryzykostiikosti innovatsiinoho potentsialu pidpriyemstva. *Visnyk Skhidnoukrainskoho derzhavnogo universytetu im. V. Dalia*, no. 10. Available at: <http://www.urau.donetsk.ua/~masters/2012/iem/pankova/library/logvinova.pdf> (in Ukrainian)
11. Merinova, S.V. and Matoshyn V.S. Optymizatsiia upravlinnia innovatsiinoiu diialnistiu pidpriyemstva. Available at: <https://www.ukrlogos.in.ua/10.11232-2663-4139.15.15.html> (in Ukrainian)
12. Zasanska E.V., Tkachuk Yu.H. (2010). Klyasifikatsiia faktoriv ryzykostiikosti pidpriyemstva. *Visnyk Natsionalnogo universytetu vodnogo hospodarstva ta pryrodokorystuvannia. Serii: Ekonomika*, vol. 1 (49), pp. 50–57. (in Ukrainian)

References:

1. Bashynska I.O. (2019). Ryzykostiikist yak kryterii bezpekoorientovanoho upravlinnia promyslovym pidpriyemstvom. *Biznes Inform*, no. 11, pp. 330–336.

Summary. The growing level of competition on the national and world markets forces domestic industrial enterprises to improve their own organizational, production, and sales business processes, introduce innovations, and search for new approaches to ensure sustainable development. The sustainable development of industrial enterprises presupposes the general possibilities of their effective, balanced, continuous functioning, which is not possible without taking into account and minimizing the impact of various types of risks, i.e. risk tolerance management. The purpose of the article is to improve the definition of the concept of risk tolerance of industrial enterprises as a prerequisite for ensuring their sustainable development on an innovative basis. Research methods: comparative analysis, comparative-decompositional analysis, generalization, systematization. Given the lack of unanimous opinion among scientists regarding the definition of the concept of risk tolerance of enterprises, the authors will conduct a comparative and comparative-decomposition analysis of this definition. It is proposed to understand the ability of the potential of an industrial enterprise to ensure sustainable development and achievement of planned performance indicators on the basis of resistance to risks in all types of organizational, production, sales (including innovation) activities. This understanding of the risk resistance of industrial enterprises allows specifying the basis for ensuring risk resistance (potential) and forming/improving their management system taking into account modern requirements for organizational transformations of business entities and ensuring sustainable development on an innovative basis. In the future, the results of this study can be used to improve the risk management mechanism at domestic industrial enterprises.

Key words: risk tolerance of the enterprise, sustainable development, innovation, efficiency of activity, management, industrial enterprise.